

Balla Viktória–Mokos Béla

Ifjúság és társadalom

Ifjúsági munka és mobilitás

1. Az egész életen át tartó tanulás európai programja¹ és lehetőségei Magyarországon

A 21. század elején a munka világában megjelenő innovációk újabb és újabb kihívások elé állítják az Európai Uniót annak érdekében, hogy szándékai szerint, a világ legversenyképesebb gazdaságává váljon. A lisszaboni stratégia alapját képező tanulmányok egyik központi megállapítása szerint az egyszerű megszerzett statikus tudás többé már senki számára nem biztosít előmenetelt. Ellenben az egész életen át tartó tanulás (lifelong learning – LLL) számos területen válik előfeltételévé a munkaerő-piacon való talpon maradásnak. Az új kihívásoknak való megfelelés fontos eszközei a közös európai célkitűzések, a lehetséges megoldások összehangolása, valamint a már bevált gyakorlatok, innovációk terjesztése. Ma már általánosan elfogadott tény, hogy az oktatási és képzési rendszereknek az egyének folyamatos önfejlődéséhez, fejlesztéséhez kell alkalmazkodniuk. Ehhez olyan stratégiára van szükség, amely leküzdi a formális oktatás és képzés egyes részei, valamint a formális és nemformális tanulás közötti korlátokat.

Európában egyre elterjedtebbé válnak a tanulás és a munka világát szabadon kombináló képzési formák, amelyek gyakran a formális és nemformális tanulás összekapcsolásának lehetőségével is élnek. Egyre népszerűbbek azok a gyakorlatszerzési formák is, melyek a felsőoktatásban hatékonyan egészítik ki az elméleti képzést, a fiatal munkavállalók esetében beépülnek az iskolarendszerű oktatás és a munka világa közé, az idősebb munkavállalók esetében pedig megtörik a monotonitást, és dinamikussá teszik a szaktudás fejlesztését.

Az angol 'gap year' kifejezés azt mutatja, hogy már a nyelvben is rögzült a tanulás e sajátos formájának gyakorlata. A hallgatók előre eltervezett módon szakítják meg tanulmányukat és fognak bele rendszerint olyan tevékenységekbe, melyek gyökeresen eltérnek korábbi tanulmányaiktól. Ez a hosszabb-rövidebb, általában külföldön töltött időszak egészen másfajta tapasztalatokhoz képes juttatni a fiatalokat, mint az iskola, vagy az otthoni, jól megszokott környezetük. Elsősorban a nyugat-európai, középiskolát elvégzett fiatalok körében szintén bevett szokás, hogy a felsőfokú tanulmányok megkezdése előtt „kirándulást” tesznek az életbe, kipróbálva olyan gyakorlatias tevékenységeket, melyek kaland, tanulás és a legtöbbször pályaeorientáció is számukra. A gap year hasznos eltöltésének egyik tipikus formája az önkéntes munkavégzés.

Magyarországon az iskolából kikerülő fiatal munkavállalók többsége nem rendelkezik munkahelyi gyakorlattal, külföldi munkatapasztalattal, önkéntes múlttal. A hazai munkaerőpiac szemléletbeli elmaradottságát jól példázza az az egyszerű, mindennapokban jelentkező társadalmi értetlenség, ami hirdetések olvasása közben fogalmazódik meg oly sok álláskeresőben: hogyan lehetne bárki is pályakezdő és munkatapasztalattal rendelkező egyszerre? Ugyanakkor úgy tűnik, hogy mégis vannak olyan álláskeresőök, akik megfelelnek az említett feltételeknek. Adódik a kérdés, milyen ésszerű magyarázattal oldható fel ez a látszólagos el-
lentmondás?

A belföldi és nemzetközi önkéntes programok, külföldi szakmai gyakorlatok, tanulói és tanári mobilitási projektek Európában minden korábbinál erőteljesebb ütemben növelik népszerűségüket. A tanulási célú mobilitás olyan összetett nemformális képzési eszközzé

Ifjúság és társadalom

vált, melyre az Európai Unió is egyre nagyobb hangsúlyt fektet. A gyakorlatszerzés, munkatapasztalat, önállósodás, nyelvtanulás, felelősségtudat, kreativitás, problémamegoldó képesség, interkulturális tanulás mind-mind olyan elemei a mobilitási projekteknek, melyek hatékonyan segítik a személyiségfejlesztést és a fiatalok munkaerőpiacra történő kilépését. Az előző bekezdésben említett látzólagos ellentmondás magyarázata kereshető az önkéntességben, belföldi vagy nemzetközi mobilitással összekötött szakmai gyakorlat-szerzésben.

Tapasztalataink alapján a hazai felsőoktatási intézmények és rendszerek többsége nem kellő mértékben és módon alkalmazza a nemformális képzési formákban rejlő lehetőségeket (pl. a tanulási célú mobilitást) a formális képzés kiegészítésére. A legtöbb oktatási intézménynek nincs is nemformális képzési stratégiája. Talán furcsán is hangzik ez a felvetés, hiszen ha jobban meggondoljuk, akkor a formális oktatási intézmények tárgykörébe csupán a formális képzés tartozik bele. Amennyiben azonban a helyi szociális ellátórendszerek oldaláról közelítjük meg az oktatási intézmények szerepét, úgy bátran kijelenthetjük: a formális oktatási intézményeknek részt kell vállalniuk a helyi ifjúság nemformális képzési programjainak kialakításában és támogatásában.

2. Ifjúsági mobilitás

Magyarországon a történelmi sajátosságoknak, a nem megfelelő irányultságú szakképzésnek, a fejlesztési források hiányának, illetve sok esetben éppen a lokalitás szintjén méltatlanul mellőzött ifjúságpolitikának köszönhetően a politika és a közigazgatás számára még mindig kérdés, hogy szakma-e az ifjúságsegítés. Annak ellenére kijelenthetjük ezt, hogy napjainkban már elfogadott tény, hogy az ifjúkor egy önálló életrész, melyhez sajátos kihívások, problémák és feladatok társulnak. A kérdés fontosságában kételkedőknek elég lenne csupán az országhatáron túlra vetni figyelmüket és megtapasztalni, hogy Európa számos országában az ifjúságpolitika nagyon is előkelő helyen szerepel a közpolitikák fontossági rangsorában, és az ifjúsági munkát olyan

szakemberek végzik, akik igénylik a folyamatos és sokszínű képzési és továbbképzési lehetőségeket. Magyarországon a helyzetet továbbnehezíti, hogy a gyerekcipőben járó ifjúsági szakmához nem kapcsolódnak a szakterületet vonzóbbá tevő tényezők, mint a rendszeres továbbképzés, megfelelő jövedelemszint és társadalmi elismertség.

A kialakult helyzet megváltoztatását nem lehet azonban kizárólag a felsőfokú ifjúságsegítési szakképzés életre hívásától, elterjedésétől várni. Úgyszintén szükség van a tapasztalatokkal már rendelkező szakemberek együttműködésére, nemzetközi tapasztalatszerzésére és tapasztalatcseréjére, a szakmai képzőintézmények és a fiatalokkal gyakorlatban foglalkozó állami, önkormányzati és civil szervezetek együttműködésére. Mindezek mellett olyan területi, önkormányzati szintű szemléletváltást igényel a jelenleg szűknek nevezhető szakma, ami nem a mindenkori támogatási rendszereknek szolgáltatja ki a helyi ifjúsági szakemberek egzisztenciáját, hanem stratégiai fejlesztési eszközként kezeli az ifjúsági munkát, biztosítva az ezzel járó feladatkörök hosszú távú fenntartását.

Ifjúsági ügyekben európai léptékkal mért lemaradásunk kézzel tapintható. A közgondolkodás az óvodát és iskolát érti hazánkban ifjúsági intézményrendszer alatt. A mi értelmezésünkben azonban az ifjúsági munka alapmódszere a nemformális nevelés. Az Európai Bizottság Ifjúság Programjaiban hazánk 1997 óta vesz részt. Ezen programok keretében más európai országok ifjúsági szervezetei és intézményei részéről egyre növekvő igény mutatkozik a magyarországi ifjúsági civil szervezetekkel, partnerekkel történő együttműködésre, elsősorban az iskolán kívül zajló, nemformális nevelési módszerrel megvalósuló projektek területén. Ez a partnerség kizárólag akkor lehet egyformán értékes az együttműködő felek számára, ha abban egyenlő rangú, közel azonos szakmai megalapozottsággal és szemléletmóddal rendelkező szakemberek vesznek részt. Szükségesnek bizonyul tehát a hazai ifjúsági szakemberképzés kiegészítése olyan tanulási elemekkel, mint a külföldi szakmai gyakorlatok, a nemzetközi szemináriumokon való részvétel vagy adott esetben az ideiglenes, ifjúsági szakterületen folyó külföldi munkavállalás.

Ifjúság és társadalom

Mindezen érvek alapján célkitűzésként fogalmazható meg egy, a mainál összetettebb továbbfejlődési lehetőséget biztosító, társadalmi elismertséggel is rendelkező ifjúsági szakma megteremtése Magyarországon. Újra szeretnénk hangsúlyozni, hogy ennek érdekében szoros együttműködést kell kialakítani a felsőoktatási intézmények képzési programjai, a gyakorlati terepet biztosító, többnyire a nonprofit szektorban működő ifjúsági szervezetek, valamint az önkormányzatok, és önkormányzati vagy állami fenntartású ifjúsági intézmények között.

Az ifjúságsegítő szakemberek egyik legfőbb feladata kell, legyen a fiatalok nemformális tanulásának támogatása, azaz olyan képességek megszerzésének elősegítése, mely hatékonyan segíti a fiatalokat a felnőtté válásban, a munkaerő-piaci versenyben, továbbá biztosítja számukra azokat a tanulási formákat, melyeket az iskola nem tud betölteni. Ehhez azonban komolyan felkészült ifjúsági szakemberekre van szükség, akik gyakorlatban is ismerik a nemformális tanulás alkalmazási módszereit, valamint támogatási rendszerét.

Az Európai Bizottság azért hozta létre az Ifjúság 2000–2006 Programot, a fiatalok nemformális tanulási lehetőségeit támogatva, hogy esélyt adjon azoknak a fiataloknak is az iskolán kívüli tanulásra, tapasztalatszerzésre, akik társadalmi, gazdasági, földrajzi értelemben hátrányos helyzetben vannak kortársaikhoz képest. A program öt alprogramjának egyike az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS), mely a 18 és 25 év közötti, az átlagnál hátrányosabb helyzetű európai fiatalok rövid- és hosszú távú külföldi önkénteskedését támogatja. A program megvalósításának 7. évében kimutatható, hogy a programban részt vett magyar fiatalok túlnyomó többsége az ország szellemi elitjéhez tartozó egyetemista fiatal, akik épülő karrierjük egyik állomásának tekintik a külföldi önkéntességet, kiváltva ezzel a szükséges szakmai gyakorlatot. A hazai gyakorlattal ellentétben, a Nyugat-európai országokban sokkal inkább a korosztály 18-21 éves fiataljai vesznek részt a programban, többnyire azért mert bizonytalanok a továbbtanulást, a pályaorientációt illetően. Esetükben valóban nevezhetjük ezt az időszakot gap year-

nek, míg a magyar fiatalok többségénél egy töretlen karrierfolyamat szemtanúi lehetünk.

A lisszaboni célkitűzések megvalósítása szempontjából egyik gyakorlat sem illethető kritikával, azonban tisztában kell lennünk azal, hogy az Európai Bizottság élesen különválasztotta a nemformális tanulást támogató programokat a formális tanulást, szakképzést kiegészítő gyakorlatszerzési formáktól. Ennek a programozási gyakorlatnak egyik lényeges szempontja az eltérő státuszú társadalmi csoportokhoz kapcsolódó támogatási források elkülönítése, és célzott felhasználása. Az Ifjúság 2000–2006 Programban szakmai gyakorlatszerzési céllal résztvevő hazai fiatalok többsége éppen azoktól a hátrányos helyzetű fiataloktól veszi el a lehetőséget, akiknek oly nagy szüksége lenne a nemformális tanulási programokban való részvételre. A kialakult helyzet egyik legfőbb okozója a helyi szinten sok esetben hiányzó ifjúságpolitika, a helyi ifjúsági intézményrendszer és ifjúsági szakemberek teljes hiánya. Figyelembe kell venni ugyanis, hogy a szociális és megélhetési gondokkal küzdő, leszakadt társadalmi csoportokhoz tartozó fiatalok információhoz juttatása és felkészítése egy hosszabb külföldi tartózkodásra sokkal komolyabb munkát igényel, mint a már korábban külföldön járt, önállóbb, talpraesettebb, felsőoktatásból érkező fiataloké.

Az Európai Bizottság 2007-től a korábbihoz képest még nagyobb szerepet szán a tanulók és fiatal dolgozók európai szakképzésének és szakmai gyakorlatszerzésének támogatására. A korábbi Socrates és Leonardo da Vinci programot is magába foglaló Lifelong Learning Programme integrálja mindazokat a korábbi uniós oktatáspolitikához kapcsolódó programokat, melyek az oktatás és képzés területén nyújtanak forrás-kiegészítési lehetőségeket. A Comenius a közoktatást támogatja egészen az érettségig, az Erasmus a felsőoktatás, a Leonardo da Vinci a szakmai képzés minden más, a felsőoktatáson kívül eső szintjén és területén, míg a Grundtvig a szakmától független felnőttkori tanulás számára biztosít lehetőséget. Az egész életen át tartó tanulás programjának célja, hogy az oktatás különböző szintjein résztvevő tanulók, valamint a képzés területén működő szervezetek és in-

Ifjúság és társadalom

tézmények a legkülönbélebb tanulási célú mobilitási lehetőségekben vehessenek részt, úgymint egyéni mobilitási akciók, partneri együttműködésben megvalósuló projektek, és szakmai hálózatok létrehozása, működtetése.

A 2000–2006 közötti időszak Ifjúság programja 2007-ben új, Fiatalok Lendületben (Youth in Action) Program néven indul. A fiatalok nemformális tanulását szorgalmazó program továbbra is támogatja az ifjúsági csereprogramokat, a helyi ifjúsági kezdeményezéseket, 18 és 30 év közötti fiatalok európai önkéntes szolgálati projektjeit, valamint az ifjúsági munkások képzését és az ifjúságpolitikával kapcsolatos együttműködéseket.

Az ismertetett Európai Unió programok célcsoportját legfőképpen a fiatalok képezik, legyenek azok középiskolások, hallgatók, fiatal dolgozók vagy munkanélküliek. E programok egy része a formális oktatáshoz, míg másik része inkább a nemformális képzéshez kapcsolódik; de megfigyelhető az is, hogy az egyes programok célcsoportja igen eltérő. Mindezekből következően szinte lehetetlen kihívást jelent e programokat integráltan alkalmazni intézményi keretek között, ez csupán települési vagy térségi szinten, intézményközi együttműködésben valósítható meg. A városoknak vagy kistérségeknek létre kell hozniuk a maguk tanulási célú mobilitási stratégiáját, mely megoldást kínál az egyes ifjúsági célcsoportok tanulási problémáira, szükségleteire. A stratégiák kidolgozásába be kell vonni az önkormányzatokat, az oktatási és kulturális intézményeket, a fiatalokkal foglalkozó civil szervezeteket, a munkaügyi központokat. E stratégiák megvalósításában pedig kiemelt szerephez kell juttatni az ifjúsági szakembereket. Éppen ezért a hazai ifjúsági szakemberképzésben részesülő hallgatókat fel kell készíteni a tanulási célú mobilitási programok céltudatos alkalmazására, a támogatási rendszerek megismertetésére.

Az akkreditációs eljárások lassúsága és sokszor értelmetlen rugalmatlansága gátolja a felsőoktatási intézményeket, hogy a mindenkori gyakorlathoz és elvárásokhoz kellő gyorsasággal tudják igazítani a képzési rendszerüket. Így van ez az ifjúságsegítő képzés esetében is, ahol azonban a hétévente megújuló uniós támogatási rendszerek, a folyton

változó munkaerő-piaci körülmények, az ifjúsági életben oly gyorsan cserélődő trendek szinte lehetetlen kihívás elé állítják a szakképzést. Megoldási lehetőségként kínálkozik azonban a felsőfokú oktatási intézmények számára a formális és nemformális oktatási módszerek együttes alkalmazása.

Az ifjúsági szakemberképzésben résztvevő felsőoktatási intézményeknek a szektorban tevékenykedő civil szervezetekkel együttműködve kezdeményezniük kell a térségi vagy városi tanulási célú mobilitási stratégiák kidolgozását. A stratégiák kezdeti megvalósítása elképzelhető a hallgatók gyakorlati rendszerének célzott kialakításával a nonprofit szervezetknél, intézményeknél és önkormányzatoknál. Javasoljuk, hogy az ifjúsági szakemberképzést végző oktatási intézmények kezdeményezzenek szakmai párbeszédet és együttműködést a tanulási célú mobilitásban gyakorlatot szerzett nonprofit szervezetekkel és egyéb intézményekkel is annak érdekében, hogy hallgatóik mobilitási programjainak kialakításához felhasználják a nonprofit szektorban felgyülemlett tapasztalatokat.

A javasolt együttműködési rendszer kivitelezhetőségével kapcsolatos kérdések és szempontok átláthatósága céljából vegyük először nagyító alá a jelenlegi magyarországi ifjúsági munkás képzési rendszer helyzetét. A tanulmány további részében pedig kitérünk az ifjúsági munkások mobilitási lehetőségeire többek között egy 2004–2005-ben megvalósult Leonardo da Vinci mobilitási projekt példáján keresztül. Ezen projekt legfőbb célja az Európa különböző országaiban, különböző ifjúsági szervezetek által alkalmazott helyi ifjúságsegítő módszerek és innovációk megismerése volt. A projekt eredményeként szélesedett a gyakorlatban részt vett ifjúságsegítők szakmai látóköre, amelyet hűen tükrözött a nemzetközi projekt angol nyelvű címe is: *EYESHOT*, azaz látókör. Az ismertetésre kerülő projektet nem minta értékkel állítjuk a szakmai közönség elé. Célunk csupán annak felvillantása, hogy a tanulási célú mobilitás jól alkalmazható gyakorlatszerzési módszer az ifjúsági szakemberképzésben, szolgálja az innovációtranszfert, és határokon átívelő együttműködéseket generál az ifjúságsegítésben érdekelt intézmények és szervezetek között.

Ifjúság és társadalom

3. Ifjúsági szakemberképzés formális keretek között

Napjainkban kétféle képzési forma közül választhat az, aki ifjúsági munkát szeretne tanulni hazánkban, vagy már gyakorló szakemberként meglévő képességeit kívánja továbbfejleszteni. Formális oktatási szinten részt vehet a 11 felsőoktatási intézmény valamelyikében meghirdetett két éves ifjúságsegítői akkreditált felsőfokú szakképzésben, vagy válogathat a hazai és nemzetközi nemformális képzési kínálatból. A formális képzési út az ifjúsági munka szektorköziségét kihasználva próbál a különböző tudományokból merítve (elsősorban neveléstudomány, művelődéstudomány, szociológia és pszichológia) elméleti és módszertani alapot biztosítani a leendő ifjúsági szakemberek számára. Ezzel szemben a nemformális képzések jóval nagyobb hangsúlyt helyeznek a gyakorlatra, és workshopokon, konkrét életből vett szituációkon keresztül dolgozzák fel az ifjúsági munka egy nagyobb, vagy esetenként több kisebb területét. Ez utóbbi, az információszerzés mellett kiváló terepe a szakmai kapcsolatépítésnek is. Ez a kétféle tanulási forma optimális esetben kiegészíti egymást, széles körű rálátást biztosítva a szakma egészére.

A tényeken túl érdemes megvizsgálni, hogy milyen problémákkal küszködik az egyik, illetve a másik képzési típus. 1993-ban a Budapesti Tanítóképző Főiskola munkatársai kezdtek el azon gondolkodni, hogy létre kellene hozni egy, a klasszikus ifjúsági munkát felölelő szakképzést elsősorban azon fiatalok számára, akik terepen segítőként dolgoznak. (Bauer, 2000) Ehhez a gondolatmenethez társult az a lehetőség, hogy az 1993. évi LXXX. felsőoktatási törvény bevezetett egy új képzési szintet, amely a középiskola és a felsőfokú oktatási intézmények között egyfajta átmeneti lépcsőfokként illeszkedik az oktatási rendszerbe. Az Akkreditált Iskolarendszerű Felsőfokú Szakképzések (AIFSZ) kimenete kettős. A hallgató a megszerzett végzettséggel kiléphet a munkaerőpiacra, de dönthet úgy is, hogy a már elért krediteit beszámíttatja, és tovább folytatja tanulmányait egy felsőfokú diploma megszerzése érdekében. Elsőként tehát a Budapesti Tanítóképző Főiskola nyújtotta be 1999-ben

az új ifjúságsegítő képzés akkreditációs anyagát a Magyar Akkreditációs Bizottsághoz (MAB). Az ifjúságsegítő szak alapítási és indítási kérelmét azonban csak öt évvel később 2003-ban hagyta jóvá a MAB. (Kraiciné, 2005)

Az elmúlt egy-két év során a különböző hazai főiskolák és egyetemek egymás után indították el ifjúságsegítő képzéseiket. A 2006–2007-es tanévben immár 11 oktatási intézményben tanulhatnak a hallgatók ifjúságsegítést. Várható azonban, hogy a következő években még több intézmény akkreditáltja ezt a szakképzést, és nyitja meg kapuit az ifjúságsegítést tanulni vágyó fiatalok előtt.

A kezdeti sivatagszerű állapotból tehát, amikor is arra panaszkodtunk, hogy nincs elég képzett szakember, és szinte senki nem rendelkezett az országban kifejezetten ifjúsági szakirányú végzettséggel, mára a futószalagszerű képzés állapotába jutottunk. Ha összeadjuk az egyes intézmények éves felvételi keretszámait (www.felvi.hu), egy irreálisan magas számot (1525 fő) kapunk. Ennek még az 50%-a is (számolva azzal, hogy nem tudja minden oktatási intézmény maximálisan felölteni a rendelkezésére álló keretet) olyan mennyiségű túlképzést jelent, amelyet az ifjúsági munkaerőpiac képtelen felszívni.

Milyen problémákat vet fel ez a kezdeti „nullképzésből” három év alatt túlképzésbe átsapott helyzet? Egyelőre nem készültek felmérések arra vonatkozóan, hogy a hallgatók miért jelentkeznek ezen képzésekre, és mennyire elhivatottak, motiváltak az ifjúsági szakma iránt. Valószínűnek látszik, hogy többségük az AIFSZ képzés nyújtotta azon lehetőséget szeretné kihasználni, hogy amennyiben jól teljesít, felvételi nélkül is bejuthat a felsőoktatási intézmény valamelyik diplomát adó szakára. Nem tudjuk tehát azt sem, hogy az ifjúságsegítői képzést befejezve, vagy akár továbbhaladva a felsőoktatásban, a diplomaszerezés után hányan gondolják majd úgy, hogy ifjúsági szakemberként szeretnének tevékenykedni. Ez rögtön felveti a következő problémát, jelesül, ha ennek az évi 1525 főnek csak az egynegyede dönt úgy, hogy ezt a hivatást választja, hol tudnak majd a szakmájukban elhelyezkedni? A hazai ifjúsági szféra még sem szakmailag, sem gazdaságilag nem elég erős ahhoz, hogy folyamatosan és egyen-

Ifjúság és társadalom

letesen fejlődhessen, tartósan munkalehetőséget kínálva a szakmai végzettséggel rendelkező, tette kész pályakezdőknek.

A magyar ifjúsági szakma közel tíz éve vár az 1998-ban hatályon kívül helyezett ifjúsági törvény újjáalkotására. Az elmúlt évek során az ifjúsági szakminisztériumból előbb ifjúsági főosztály majd csupán ifjúsági osztály lett. Az ifjúsági házak és klubok helyzete nem megoldott és az ifjúsági célú civil szervezetek az életben maradásért küzdenek, ahelyett, hogy fejlesztenének. Az ifjúsági referensek posztjára pedig minden évben új pályázatot kell benyújtani, amely motivációvesztéshez vezet, és abszolút mértékben gátolja a hosszú távú stratégiák és együttműködések kialakítását. A felsorolt jellemzőkkel bíró ifjúsági szektor jelenlegi állapotában nem valószínű, hogy elfogadható számban lehetőséget képes adni a frissen végzett ifjúsági szakembereknek tanult szakmájuk gyakorlására.

A teljesség kedvéért két másik, formális oktatási szinten elindult kezdeményezést is fontosnak tartunk megemlíteni. A Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Kara már hosszú ideje dolgozik azon, hogy létrejöjjön egy diplomát adó ifjúsági képzés Magyarországon. Évekkel ezelőtt kidolgoztak egy négy éves főiskolai curriculumot, azonban ennek a szaknak az elindítására a MAB nem adott engedélyt. Jelenleg egy három éves alapképzésen dolgoznak, amely kellően gyakorlatorientált és jól illeszkedik a 'Bolognai' néven ismert felsőoktatási reformfolyamatba is.

A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kara pedig ebben az évben indította be az 'ifjúsági szakértő' szakirányú továbbképzési szakját. Egy négy féléves levelező képzésről van szó, amely havi 3 napos konzultációt foglal magában. Az alapvető különbség az ifjúságsegítői képzés és az ifjúsági szakértői képzés között, hogy ez utóbbinak előfeltétele egy felsőoktatásban szerzett diploma, míg előbbi inkább megalapozója annak. Ugyanakkor az ifjúsági szakértői képzés sokkal inkább arra hivatott, hogy a szakminisztérium, állami fenntartású szakmai intézmények, illetve az önkormányzatok számára olyan szakembereket képezzen, akik a pályázati döntéshozatali és stratégiaalkotási folyamatokat elő tudják segíteni.

4. A nemformális szakemberképzés problematikái

Mikor nemformális képzésről beszélünk, gyakran helyezzük el ezt a fajta tanulási folyamatot a formális – nemformális – informális tanulási háromszögben. Ez a rendkívül egyszerű ábra véleményünk szerint kiválóan mutatja a három tanulási folyamat közötti különbséget és kapcsolatot. (Bechmann Jensen, 2005)

Azokat a kiscsoportos, tréningjellegű módszereket, amelyeket az ifjúsági munkások a nemformális nevelés során munkájukban alkalmaznak kétségkívül könnyebben elsajátíthatják egy hasonló elven működő szakmai tréningen, vagy szemináriumon. Az ifjúsági szakemberek napjainkban igen széles körű hazai és nemzetközi nemformális képzési kínálatból válogathatnak. A hazai nemformális ifjúsági képzési piac legnagyobb koordinátora kétségkívül a Mobilitás volt az elmúlt években, illetve annak regionális szolgáltató irodái. A Mobilitás mellett azonban egyre növekvő számban szerephez jutnak a civil szervezetek is, amelyek egy-egy témára specializálva, szakmai tapasztalataikat felhasználva hirdetnek meg tréningeket, vagy hosszabb képzéseket.

Európai szinten az Európa Tanács és az Európai Bizottság között évek óta szoros együttműködés zajlik, amely magában foglalja többek között az ifjúsági munkások nemformális képzését, az európai szintű ifjúságkutatókat, illetve a közös szakmai publikációkat is. A magyar ifjúsági munkások részvételi aránya az európai képzéseken azonban közel sem meríti ki a lehetőségeket. Ennek egyik alapvető oka lehet a nyelvismeret hiánya, illetve az idegennyelv-használattal kapcsolatos bátortalanság.

A nemformális képzésekkel kapcsolatban is felmerül jó néhány kérdés és probléma. A cikk szerzőinek tapasztalatai szerint a Magyarországon ifjúságsegítők számára meghirdetett nemformális képzések sok esetben nem esnek egybe a hazai igényekkel. Jellemző az a tendencia, hogy ezek európai pályázati pénzekből, európai trendeket követve szerveződnek és nem ritkán pontosan azok a témák hiányoznak a képzési palettáról, amelyek a hazai ifjúsági munkások mindennapi munkáját

Ifjúság és társadalom

segíthetnék. A nemzetközi témák mellett ugyanis arra is szükség van, hogy egy kistelepülésen tevékenykedő ifjúsági munkás megtalálja a fogódzókat, ha ifjúsági klubot, vagy házat működtet. Információkat és segítséget kapjon a pénzügyi, bürokratikus problémákkal való szembenézéshez éppúgy, mint a fiatalok motivátlanságából eredő problémák megoldásához. Azt gondoljuk tehát, hogy mind az európai trendek követése (pl. interkulturális tanulás, európai állampolgárság stb.), mind a hazai képzési igényekre való reagálás egyaránt fontos az ifjúsági szakma folyamatos fejlődése szempontjából.

A nemformális képzések esetében egy másik jelentős problémakör is tapasztalható. Nevezetesen hogyan lehet ezeket a képzéseket elismertetni, ha a legtöbb esetben a megszerzett képességek és tudás papírral történő igazolása még nem megoldott? Napjainkban európai szinten zajlik az egyeztetés és párbeszéd annak érdekében, hogy általában a nemformális képzések nagyobb elismertséget nyerjenek. Ennek alapján az ifjúsági szférában is elindult egy érdekegyeztető folyamat, amely a nemformális képzések egységesítésére és a tanulási folyamat nagyobb elismerésére irányul. 'Bridges for Recognition' néven európai szintű konferenciákat tartanak, melyeken az ifjúságpolitikusok, trénerok, ifjúsági közigazgatásban dolgozók, ifjúsági munkások és egyéb érintettek meghatározzák az európai alapelveket és azokat a nyomvonalakat, amelyek haladva az egyes országok kidolgozhatják és kiépíthetik az európai alapokon nyugvó nemzeti értékelési rendszerüket a nemformális tanulásra vonatkoztatva.

5. Európai tudástraszfer az ifjúsági munkások mobilitásán keresztül

Ahogy azt már korábban hangsúlyoztuk az ifjúsági mobilitás az Európai Unió és az Európa Tanács számára kiemelten hangúlyos terület. Ennek pozitív hatásait az elmúlt több mint tíz évben már a magyar fiatalok is megtapasztalhatták. Ugyanakkor nyilvánvaló, és különösen az Európai Unióra igaz, hogy a fiatalok mobilitását ösztönző programok mögött komoly gazdasági érdekek húzódnak meg. Nem

szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az EU gazdasági versenyben áll elsősorban az Egyesült Államokkal és Japánnal. A két versenytárs országra egyaránt igaz, hogy lakói egyazon nyelven kommunikálnak és a munkavállalói mobilitás igen magas. Ezzel szemben az EU polgárai jelenleg 23 hivatalos nyelven beszélnek (és ez a szám még tovább növekedhet az újabb bővítésekkel), a tagállamokon belüli és közötti mobilitás mértéke pedig napjainkban még csekélynek mondható. Ha az EU el akarja érni az önmaga elé kitűzött célt, jelesül, hogy 2010-re a világ legversenyképesebb tudásalapú gazdaságává váljon, szüksége van egy egységesebb és együttműködőbb belső piacra. Ennek egyik alapvető eleme, hogy a számos különböző kultúrát képviselő emberek megismerjék és megértsék egymást, és készek legyenek arra is, hogy amennyiben tehetségükre, képességeikre nagyobb szükség van egy másik tagállamban, akkor ne jelentsen akadályt számukra a határátlépéssel járó munkavállalás. A diplomák kölcsönös elfogadása, a közös felsőoktatási reform, az 'Europass' névre hallgató egységes európai önéletrajz mind-mind ezt a célt szolgálják. Ezek a gazdaság egységesítésére vonatkozó törekvések nagyon komoly mentalitásbeli változásokat is eredményeznek. Elég csak belegondolnunk abba, hogy a mai 50 év körüli magyarországi felnőtt generációnak hatalmas élményt, és esetenként jelentős akadályok legyőzését jelentette a Nyugat-Európába való utazás még 20-25 évvel ezelőtt is. Ezzel szemben ugyanennek a generációnak a gyermekei számára már megadatott, hogy ha kellően motiváltak kedvük szerint bárhol tanulhatnak, gyakornokoskodhatnak, önkénteskedhetnek, vagy munkát vállalhatnak az Európai Unió határain belül és tehetik mindezt igen gyakran támogatott formában. Pontosán ez a célja az Európai Uniónak is, hogy miközben a kulturális, toleranciát erősítő programokon keresztül igyekszik a múltban gyökerező ellentétek lebontását elősegíteni, addig az ifjúsági és oktatási programokon keresztül a fiatalok újabb és újabb generációjában ülteti el annak gondolatát, hogy lehetőségeik jóval tágabbak, mint ahogy azt nemzetük határai megszabják.

A gazdasági érdekek háttérben való meghúzódnása azonban cseppet sem von le annak a

Ifjúság és társadalom

pozitív hatásnak az értékéből, amit ezek a programok a fiatalok számára eredményeznek. A nyelvek és kultúrák szélesebb körű ismerete, mobilabb és az egész világra nyitottabb szemléletmód, az interkulturális kommunikáció és munkaképesség birtoklása mind olyan hozadékok, amelyek közel sem csak gazdasági szempontból nevezhetők értékesnek. Az is tiszteletre méltó próbálkozás az EU részéről, hogy igyekezzen legalább a stratégia- és közpolitika-tervezés szintjén mindezen kezdeményezéseket a fiatalok teljes társadalmára vonatkoztatni ide értve a szociális, egészségügyi vagy földrajzi hátránnyal küzdőket is. Azonban a tényleges egyenlőség megléte, vagy meg nem léte már nemzeti szinten dől el, tekintettel arra, hogy a programok megvalósítása nemzeti hatáskörbe van utalva.

Ebből következik, hogy mindezen európai erőfeszítések és célok a fiatalok mobilitásának ösztönzésére csak akkor lehetnek sikeresek, ha országos szinten olyan szakembergárda áll rendelkezésre, akik elméleti és gyakorlati szinten egyaránt képzettek és lehetőség szerint maguk is megtapasztalták a hosszú távú mobilitás mibenlétét. Ahogy azt már cikkünk korábbi részeiben többször számba vettük a fiatalok számára nagyon sok lehetőség kínálkozik arra, hogy próbára tegyék magukat, kiszélesítsék látókörüket egy külföldi néhány hónapos tanulmányút, vagy önkéntes időszak alkalmával. Ugyanakkor logikusan kínálkozik a kérdés, hogy az ifjúsági munkásoknak milyen lehetőségeik vannak ugyanerre. Vajon nekik módjukban áll-e, hogy hosszabb időszakot külföldön töltsenek szakmai tudásuk és képességeik fejlesztésére törekedve. Az Európai Bizottságnak és az Európa Tanácsnak is rengeteg nemzetközi képzése van, amelyek néhány napos, vagy hetes intervallumon belül maradvá kiváló terepei a kapcsolatépítésnek, az európai módszerek és tapasztalatok cseréjének. Mindezek mellett azonban a tanulmány szerzői szerint arra is gyakrabban sort kellene keríteni, hogy egy ifjúsági munkában jártas szakember ne csak maximum néhány hetet, hanem akár néhány hónapot is külföldön tölthessen, teljesen belemerülve egy másik országban, más problémákkal és helyzetekkel küzdő, fiatalokkal foglalkozó szervezet munkájába, annak szerkezetét, módszereit telje-

sen megismerve. Az ilyen jellegű hosszú távú tanulmányút nemcsak a mélyebb megismerés eredményével jár, de azzal is, hogy az ifjúsági munkás maga is megtapasztalja azokat a tényezőket, amelyeket a fiatalok a mobilitási programokon keresztül. Szakmai szemléletének bővítése mellett tehát belekerül egy teljesen új életvitelbe, kultúrába, fejlesztí nyelvtudását, illetve ki kell alakítania az együttműködési csatornákat a fogadó szervezettel oly módon, hogy jelenléte az ő számukra is előnyökkel bírjon. Azok az ifjúságsegítők, akik maguk is megtapasztalták egy hónapokig tartó szakmai tanulmányút mibenlétét, minden bizonnyal hatékonyabban tudják a fiatalokat felkészíteni a hasonló élmények befogadására, a kisebb-nagyobb nehézségek leküzdésére.

A Fiatalok a Vidékért Egyesület 2004–2005-ben megvalósított egy kísérleti projektet a Leonardo da Vinci program támogatásával, amely pontosan ennek a hiányosságnak a pótlására vállalkozott. A projekt elsődleges célja a résztvevő ifjúsági munkások szakmai készségeinek fejlesztése volt európai ifjúsági szervezetek innovációin keresztül. A projekt a készségfejlesztést és gyakorlatszerzést úgy kívánta elérni, hogy a kedvezményezettek Európa különböző országaiban működő ifjúsági szervezeteknél 15 vagy 25 hetes szakmai gyakorlaton vettek részt. A hosszú távú tanulmányút elsősorban a következő kiemelt területeken szorgalmazta az információgyűjtést, és innovatív módszerek elsajátítását:

- sajátosan helyi, a fiatalok igényeinek felmérését támogató módszerek;
- a fiatalok aktív állampolgári magatartását és bevonását célzó motivációs módszerek;
- esélyteremtés a fiatalok aktív részvételéhez a helyi társadalomban;
- az európai kulturális sokszínűség, mint ifjúsági motivációs módszer;
- a helyi önkormányzat, közintézmények és civil szervezetek közötti együttműködés formái az ifjúságsegítésben.

A fogadó partnerek kiválasztásának legfőbb szempontja az volt, hogy a náluk folyó helyi ifjúsági munka olyan sajátos többletet hozzon, melyet a gyakorlatot követően a kedvezményezettek hazai körülmények között is alkalmazhatnak. Mivel a növekvő mértékű

Ifjúság és társadalom

európai szintű ifjúsági támogatásoknak köszönhetően az ifjúsági munkában egyre kiemeltebb szerepet kapnak a nemzetközi együttműködések, ezért célként fogalmaztuk meg a kedvezményezettek szaknyelvi készségének fejlesztését is. Ennek megvalósulását egyrészt az anyanyelvi környezet, másrészt az indulás előtti nyelvi felkészítés biztosította. Emellett kiemelten fontosnak tartottuk, hogy a hat különböző országban elhelyezett tizenegy kedvezményezett számára olyan közös feladatot adjunk, amellyel biztosítjuk a folyamatos együttműködésüket egy elérendő közös cél érdekében. Ez a célkitűzés egy valamennyi fogadó partner bevonásával megvalósítandó nemzetközi ifjúsági csere előkészítése volt.

A projekt maga három fő egységből tevődött össze. A kedvezményezettek pályázati úton történő kiválasztását követően a felkészítő szakaszban egy ötnapos bentlakásos képzés keretében a résztvevők a szakmai nyelvtanulás mellett (melyet angolul, olaszul és spanyolul biztosítottunk számukra) információhoz jutottak a magyar és európai szintű ifjúsági koncepciókról, politikaalkotási folyamatokról, támogatási rendszerekről, a projekt felépítéséről, a fogadó országokról és szervezetekről, valamint interkulturális és konfliktuskezelési gyakorlatokban vettek részt.

A felkészítést követően a magyar ifjúsági munkásokat hat ország (Nagy-Britannia, Finnország, Litvánia, Spanyolország, Szlovénia és Olaszország) hét fogadó szervezeténél helyeztük el. A fogadó szervezetek mindegyike lokális és nemzetközi ifjúsági munkával foglalkozik, de a lehető legkülönbözőbb kontextusban és célcsoporttal. Az EYESHOT projektben résztvevő ifjúsági szervezetek is kiválóan reprezentálják az ifjúsági munka sokszínűségét. A kedvezményezettek számára ez a széles spektrum tette lehetővé, hogy betekintést nyerjenek egy környezetvédelmi ifjúsági szervezet munkájába, helyi és megyei szintű ifjúsági klubok működésébe, nemzetközi ifjúsági projekteket szervező egyesület hétköznapijaiba, vagy éppen egy egyetemi hallgatói szervezet mindennapi életébe. A külföldön töltött hetek során a résztvevők nem csupán a projekt menedzsmentje számára készítettek beszámolókat – amelyek kitértek a helyi és nemzeti ifjúsáspolitikától kezdve az innovatív módszerek

ismertetésén és a szervezet struktúráján át a kedvezményezettek munka és lakhatási viszonyaira és esetleges nehézségeire is – de egymással is folyamatosan együttműködtek, és távmunkával megterveztek egy Magyarországon megvalósult nemzetközi csereprogramot. Felmérték a helyi fiatalok ezzel kapcsolatos igényeit, elvárásait, közösen elkészítették a projekt-tervet, majd megírták a megvalósításhoz szükséges fő forrás előteremtését szolgáló pályázatot. Ezen plusz feladat, amelyet a kedvezményezetteknek a gyakorlat teljes időtartama alatt szem előtt kellett tartaniuk közös együttműködési csatornát nyitott meg. Egyrészt a közös munka megkövetelte a rendszeres kommunikációt a kedvezményezettektől, illetve szakmai és módszertani alapot biztosított az egymástól néhány ezer kilométerre dolgozó magyar ifjúsági munkások számára. Ugyanakkor folyamatosan munkálkodniuk kellett azon is, hogy a fogadó szervezetben dolgozó munkatársakat bevonva kialakítsanak, majd felkészítsenek egy helyi fiatalokból álló csoportot a magyarországi cserére, amely folyamat által még inkább integrálódni tudtak a helyi közösségbe.

A résztvevők hazaérkezését követően sor kerülhetett a közös értékelő találkozóra, amelynek már komoly részét képezte magának az ifjúsági cserének a megtervezése. A projekt kiegészítő és egyben harmadik részévé tehát maga az ifjúsági találkozó vált, amelynek lebonyolítására 2005. októberében került sor 6 ország 43 fiataljának részvételével. A csere alapvető témája annak összehasonlítása volt, hogy milyen lehetőségeik vannak a fiataloknak szabadidejük eltöltésére, továbbtanulásra, illetve a munkavállalás tekintetében a különböző országok, különböző méretű településein. Ezen kívül különböző gyakorlatokon keresztül arra motiváltuk a fiatalokat, hogy más kultúrából érkező társaikkal újabb tevékenységeket, kreatív kezdeményezéseket találjanak ki, amelyeket hazatérve megvalósíthatnak a helyi ifjúsági klub keretében.

Úgy érezzük az EYESHOT-projekt általunk kitűzött céljai megvalósultak. A projekt lebonyolítása mind a kedvezményezettek, mind a projekt team számára komoly tanulási folyamatot jelentett, amely rengeteg később használható tapasztalatot hozott magával. A projekt

Ifjúság és társadalom

során bebizonyosodott, hogy a hazai ifjúsági munkások igénylik a folyamatos, szakmai, munkahelyi tapasztalatokat kiegészítő fejlődési lehetőségeket. Leonardo mobilitási projektünk végső értékelése igazolta, hogy a magyar ifjúsági munkások nemzetközi közegben történő, hosszabb távú szakmai továbbképzése fejlesztheti a hazai ifjúsági munka egész rendszerét és a szakmai tudás bővítése mellett a szakemberek motivációját is erősíti. A projekt eredményeinek ismeretében még inkább valljuk, hogy Magyarországon, az összes szakmai partner bevonásával, létre kell hozni az ifjúsági munkások számára egy jól strukturált, a különböző szakmaterületekhez kapcsolódó és szaknyelvi készségeket is magában foglaló gyakorlatszerzési rendszert.

Jegyzet

- 1 A Leonardo da Vinci, az Erasmus, a Comenius és a Grundtvig programok 2007–2013 között tartó időszakban egy közös programban szerepelnek, mely „Az egész életen át tartó tanulás programja” elnevezést kapta (Lifelong Learning

Programme). Írásunkban az egész életen át tartó tanulás fogalmát ettől általánosabb értelemben használjuk.

Irodalom

- Az EYESHOT projekt eredményeit bemutató fejezethez felhasználtuk Fehér Ferenc, Gógán Andrea, Oláh Dóra, Takács Mária, Wagner Nóra és Zala Brigitta beszámolóit.
- Bauer Béla (2000): Az ifjúság helyzete és az ifjúsági képzések. In: *Ifjúságsegítés – Az új évezred küszöbén*. Budapest: Ifjúsági és Sportminisztérium, 75–80.
- Bechmann Jensen, Torben (2005): Formalising the non-formal: potentials of sociality and the recognition of non-formal learning outcomes. In: Chisholm, Lynne-Hoskins, Bryony-Glahn, Christian (szerk.): *Trading up: Potential and performance in non-formal learning*. Strasbourg: Council of Europe, 63–73.
- Kraiciné Szokoly Mária (2005): Ifjúságsegítő képzése – gyakorlat közelben. *Új Ifjúsági Szemle*, III. évf. 2. szám: 137–139.

